

שאלות ותשובות בירורי הלכות בנושאים השכיחים בענייני או"ח ויו"ד

דופקי בתשובה

בס"ד
עשיק פר' צו
שנת תשע"א לפ"ק
שנה ט'
[כל הזכויות שמורות]

העדות והארות יתקבלו בתנאים
אצל ועדו חת' שלמה דוד קליין
00442071836956
מס' התקנס' 07272197313
המחיל: חברת "גידול תורה"
שערי ביתמר חסידי בעלזא
קיליס (רד) לונדון יצ"ו
בנישואות: כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שו"ת בדיני מתנות לאביונים

שאלה. מה הוא גדר אביון כדי לצאת בו מצות מתנות לאביונים.

תשובה. הגה כפי שיוצא מדעת הפוסקים דין מתנות לאביונים נאמר על כל אדם שיש לו דין עני ואין צורך להיות "אביון מרוד ממש". ומה גם שגם על מצות מתנות לאביונים נאמר הדין ש"כל הפושט יד נותנים לו". ורק להידור מצוה יש שכתבו להדר אחר אביון מרוד, הוא הנקרא "אביון מהודר", אמנם מדינא אין צריך.

ונסכם כאן הכרעת פוסקי הזמן בדין עני שאפשר לצאת במצות מתנות לאביונים

[א]. מי שאין לו סכום כסף כדי לחיות שנה שלימה, הרי הוא בגדר עני.

[ב]. ומי שיש לו משכורת קבועה אך זה לא מספיק עבורו ועבור בני משפחתו הסמוכים על שולחנו, לגמור את החודש, ואין לו כסף בצד להשלם את המשכורת החודשית למשך שנה שלמה, הרי הוא עני גמור ויוצאין בו ידי חובת מתנות לאביונים.

[ג]. ואפילו מי שהוא מסודר בפרנסתו ויש לו כדי מחייתו למזונות ולמלוושים עבורו ועבור בני ביתו, אבל יש לו במשך השנה הבאה חובות הכרחיים, כגון הכנסת כלה, או הוצאות רפואיות או שכירות דירה, וכמו כן מי שהוא בעל חוב לצורך הוצאות חייו ואינו יכול להסתדר עם החובות וחייב תמיד לגלגל מזה, כל אלו הרי הם בגדר אביונים ומקיימים בהם מצות מתנות לאביונים דפורים.

[ד]. וכמו"כ מה שנהגו בזמנינו לגבות ולאסוף צדקה עבור אלמנות ומשפחותיהם וחתנים וכלות יתומים ויתומות עבור הכנסתם לחופה ולפרנסה ומלבוש כל אלו חשיבי "אביונים" ומקיימא בהם מצות מת"ל דפורים.

[ה]. אמנם אם לאלמנות ויתומים הוקם ונוסד "קרן" ויש להם מספיק עבור כל הוצאותיהם למשך השנה הזאת, וגובים עבורם רק בכדי שיהיה לו גם למשך השנים הבאות או כדי להכניסם לחופה בהגיע פרקם, הרי הם אינם בכלל אביונים דפורים, מאחר שעבור כל הוצאותיהם לשנה זו יש להם, שוב לא חשיבי אביונים לקיים בהם מצות מת"ל דפורים.

[ו]. ומי שנהיה בעל חוב "מחמת פשיעתו", כגון שהוציא הוצאות מרובות על מותרות ופאר, או פשט רגל בעסקיו מחמת שנכנס לסיכונים גבוהים כדי להעשיר הרבה, או השקיע במניות ונפל, אינו יכול להטיל עצמו על הציבור, אלא חייב לראות לפרוע ולגלגל חובותיו, דאדעתא דהכי נכנס לעסקים אלו ע"מ שאם יפסיד יפרע ויגלגל חובותיו. ורק אם אינו יכול להסתדר כלל ורבו הנושים והדוחקים ואינו יכול לגלגל כלל אזי הוא יכול ליטול. ומ"מ כל הנ"ל קודמין לו (הגרי"ש אלישיב שליט"א). אמנם יש להבהיר הדברים דרוקא בכה"ג שנעשה בעל חוב מחמת פשיעתו, אבל אם עשה מסחר רגיל בלי סיכונים גבוהים, אלא שאיתרע מלחיה ולא הצליח בעסקיו ופשט רגל, בזה דינו ככל אביון.

דין בדין מתנות לאביונים אי הקפידא דוקא לאביון או גם לעני סתם

בשו"ע ס' תרצ"ד סעי' א' חייב כל אדם ליתן לפחות שתי מתנות לשתי עניים. ובלישון הפסוק "ומתנות לאביונים". והנה מצונו בגמ' חילוק בין עני לאביון, דאביון הוא עני יותר מרוד מסתם עני, ויש לענין אם הקפיד הפסוק בדוקא לאביון ממש, או שהוא לאו דוקא ויוצא אף בסתם עני.

והנה משמעות הגמ' בב"מ ע"ה ב' שכל עניים הוטלין צדקה בכלל מגבית פורים לפורים. וכ"ה לשון הרמב"ם ובשו"ע בס' תרצ"ד שנותנין ב' מתנות לב' עניים.

וכ"כ ביתר ביאור בערוה"ש סעי' ג': יראה לי דאע"ג דבתורה עני ואביון שני דברים הם כדכתיב בתצא לא תעשוק שכיר עני ואביון ושני דברים הם כדאיתא בב"מ קיע: דאביון יותר מעונה מעני ולשון אביון הוא האובה ואינו משיג ונגד זה אביון אין לו בושת לבקש והעני יש לו בושת ואמרנו שם לעניין שכיר דעני קודם לאביון ע"ש מיהו עכ"פ שני דברים הם וכיון דבמגילה כתיבא ומתנות לאביונים נימא דדווקא אביון ולא עני,

ומ"מ אינו כן וראה דבפ' ראה כתיב כי יהיה כך אביון וגו' כי לא יחדל אביון וגו' פתח פתחה את ירך לאחיך לענייך ולאביונך בארצך הרי שפתח באביון וסיים בשניהם אלמא דהכל אחד והא דכתיב ומתנות לאביונים רבותא קאמר לא מיבעיא עני שיש לו בושה ובשכר שכיר הוא קודם אלא אפילו לאביון יצאת ידי חובתך ואע"פ שהוא בעצמו מבקש ממך ומ"מ לעני שמתבייש לבקש ואתה מקדים ונותן לו שיש מצוה יותר.

יבאר דגם כלפי דין מצות מתנות לאביונים נאמר הדין ד"כל הפושט יד נותנים לו" ומה גם שבפורים נתחדש דין מיוחד, והוא ש"כל הפושט יד נותנים לו" (שו"ע שם סעי' ג), ומדברי הראשונים מוכח להדיא שזה קאי על מתנות לאביונים, ודלא כפי שגורו בפי העולם שהן שני דברים נפרדים (וכבר עורר על כן ממקורות דלהלן חפ"א בקובץ בית אהרן וישראל ס"ג עמ' ע"ד). דו"ל הרמב"ם (פ"ב הל' ט"ז): "וחייב לחלק לעניים ביום הפורים, אין פחות משני עניים וכו' שנאמר ומתנות לאביונים שני מתנות לשני עניים ואין מדקדקים במעות פורים, אלא כל הפושט יד ליטול נותנים לו" עכ"ל, ומשמע מלשונו דדין "כל הפושט יד נותנים לו" הוה הלכה ביסוד מצות מתנות לאביונים, שאין צריך לדקדק אלא אפשר לתת לכל הפושט יד. וכן מובא בארחות חיים ובכל בו. וכן הבין להדיא ברדושת חת"ס (ו' אדר תקצ"ד ד"ה בירושלמי) דדין כל הפושט יד נותנים לו הוא מדין מתנות לאביונים.

וסברת הדבר, ביאר הריטב"א (מגילה דף ז' ע"א) דדין מתנות לאביונים בפורים אינה מיסוד מצות צדקה, אלא מדין מצות "שמחה", וכעין מצות משלוח מנות לכן כל מי שפושט ידו נותנים לו. וכן ביאר הרמב"ן (בב"מ דף ע"ה ע"ב) בביאור דברי התוספתא דבמגבת פורים אין מדקדקים, וז"ל: ואין מדקדקים בדבר לומר עני זה ראוי, ועני זה אינו ראוי, אלא נותנים לכל כדי שיהו הכל שמחים עמנו בין ראוי בין שאינו ראוי דימי משתה ושמחה כתיב, ומשלוח מנות נמי כתיב, וכן מצאתי בירושלמי פ"ק דמגילה אין מדקדקים במעות פורים אלא כל הפושט יד נותנים לו, עכ"ל. ומכל הנ"ל מוכח להדיא דלא די שאין צריכין לדקדק על אביון מהודר אלא על אפי' עני סתם אין לדקדק ד"כל הפושט יד נותנין לו".

שיעור עני בזמנינו

עכ"פ לפי המתבאר כאן דין אביון דכאן הוא כדון עני שבמצות צדקה, והנה בשיעור עני לצדקה עיי' בשו"ע יו"ד רנ"ג ס"ב, דהיינו מי שאין לו מאתיים וזו. ובודאי דבזמנינו נשתנה שיעור זה והכל לפי הענין והשעה (ועיי' גם צדקה ומשפט פ"ב). והחזו"א פרסם בקונ' תר"מ דבזמנינו שיעור עני הוא מי שאינו מסודר בפרנסתו בכדי מחייתו לו ולבני ביתו, וכע"ז כתב הגר"ש אויערבאך זצ"ל, מובא בהליכות שלמה (ח"ב עמ' שט). והגר"ש אלישיב שליט"א פירט זאת ביתר אריכות בתשובותיו שנדפסו בס' באורח צדקה (עמ' שמו ועמ' שמו) וסתמנו כן בפנים התשובה.

הידור ליתן לאביון ממש

אמנם מצאנו במקור חיים להח"י (סעיף ג') שיש לדקדק לקיים מצות 'מתנות לאביונים' לעניים מרודים ומפולגים שהם בגדר אביונים. ועיי' גם במועדים וזמנים (ח"ו ע' ד') ובמעדני שלמה (עמ' ק"א). וכנראה דזהו רק להידור מצוה, אבל מדינא יוצא גם בעני סתם, וכמו שנתבאר [ועיי' גם בהל' חג בחג, בשו"ת מקדש ישראל פורים, ובקובץ אור ישראל ו].

שאלה. מהו שיעור הנתינה למתנות לאביונים.

תשובה. דעת כמה פוסקים דיוצא בשוה פרוטה, אמנם מכיון שמבואר בראשונים שטעם מצות 'מתנות לאביונים' הוא מצד שמחה, ובזמנינו אין מי שישמח בשיעור פרוטה, ולכן כדי לצאת ידי המצוה כראוי, יתן שיעור נתינה חשובה שלא יהא בושה לעני לקבלה, וגם שיהא שמח בוה, ושיהא עליה שם "מתנה".

וראו לכוזר דברי הרמב"ם (פ"ב מהל' מגילה הל' י"ז) שכותב: "מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האמללים האלו דומה לשכינה שנאמר להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדבאים".

כתב במשנ"ב (תרצ"ד סק"ב) ורשאי ליתן מאכל או מעות ולא מצאתי כעת כמה יהיה שיעור מתנות [פ"ג], ובהידושי הריטב"א כתב אפילו שתי פרוטות דשוה פרוטה חשובה מתנה, אבל לא בפחות, עכ"ל. ובחזו"ע ציין לזה לשבולי הלקט (ס' רב) בשם רש"י, שכתב, שאין קצה במעות פורים, שכל מה שירצה האיש ליתן יתן, מפני שהוא צדקה, וצדקה כל אחד נותן לפני עינו הטובה. וסיים השב"ל "ומנהג פשוט אצלנו לחלק לעניים בפורים מעות ומיני מאכל ומשתה".

אמנם דעת הרבה פוסקים דצריך ליתן לו כדי שיוכל לקנות שיעור ג' ביצים אוכל, כ"כ:

שע"ת בשם שו"ת זרע יעקב (סי' י"א), שו"ת מי יהודה (סי' פ"ו), בן איש חי (פר' תצוה אות טו). וראה מועדים וחגים (ח"ו סי' ק"ז) דכן הוא עפ"י המהרש"א מגילה ז': דמתנות לאביונים צריך שיעור טפי ממשלוח מנות, וכן מדברי השאלות ויקהל פ"ו דבעינן מתנה חשובה. ומסכת הכה"ח (סק"ז) דראוי לחוש לדברי המתמירים. וראה בחו"ע (פורים עמ' קס"ז) שכתב דירא שמים יתן בעין יפה ובסבר פנים יפות, ושכרו אתו מן השמים. והגר"ש אלישיב שליט"א כתב בזה בתשובה [נדפס בס' באורח צדקה עמ' שמ"ז] ונראה דצריך שיעור תנינה חשובה שלא יאה בושה לעני לקבלה, וגם שיהא שמה בזה, ושיאה עליה שם "מתנה", ולכן בזמננו לא סגי בשיעור פרוטה או ג' ביצים בזה, אלא צריך מתנה חשובה, עכ"ל. [והוא שם שבשנת תשס"ב הורה הגריש"א דצריך לתת לכל אביון בערך 50 שקל, וכע"ז ראינו בשלמי מועד שהגרשו"א זצ"ל אמר פעם לשואל שלצאת המצוה בהידור השיעור הוא כ-50 שקל, והר"ז ממש שני נביאים המתנבאים בסגנון אחד, ומ"מ א"א להביא ראי' משם כ"כ דכפי הנראה מלשונו שזה תלוי לפי עשירותו ע"ש]. עכ"ד. וכנראה שהטעם הוא כמו שהבאנו בתשובה הקודמת מהריטב"א ועוד דטעם מצות מתנות לאביונים מצד מצות שמה ביום הפורים, וכיום אין מי שימשה בפרוטה, ולכן צריך שיעור מתנה חשובה.

שאלה. האם אפשר לתת מתנות לאביונים ממעות מעשר.

תשובה. המתנות שהם לחיובא – דהיינו לב' אביונים – אינו יכול לפטור עצמו במעות מעשר, אבל ממה שמוסף ליתן לעוד אביונים [או שמוסף להשני האביונים הראשונים יותר מהשיעור המחוייב מדינא] בזה שפיר יכול ליתן ממעות מעשר.

המג"א והמשנ"ב (תרצ"ד סק"ג) הביאו דברי השל"ח שכתב: "מחצית השקל וכ"ש מתנות לאביונים ומשלוח מנות אין בא ממעות מעשר, ואם בא להוסיף מוסף משל מעשר, מהר"ל בתשובה סי' נ"ז, והוסיפו דהכוונה להתנות שנתן להשני אביונים, אבל פשוט דאם ירצה להוסיף ליתן מתנות לעוד אביונים, דשפיר יכול ליתנו ממעות מעשר. וכתב בס' צדקה ומשפט (פ"ו הע' ל"ז) דיש להסתפק דאולי אף מה שמוסף להשני עניים הראשונים יותר מהשיעור המחוייב מדינא ג"כ חל עליהו שם מתנות לאביונים ואין להפרישו מכסף מעשר ע"כ. וכ"כ בנט"ג (פס"ו הע' ו') ע"ש ובס' אמת ליעקב (סי' תרצ"ד). אך בס' חזון עובדיה על הל' פורים (עמ' ק"ע) פסק דרש"א לתת ההוספה מכסף מעשר (וציינו לע"ז בספרו יהיה דעת ח"ג סי' ע"ו), וכן השיב הגר"ח (באורח צדקה עמ' תי"ג) וכ"כ בשו"ת מקדש ישראל (סי' רנ"ג), וכן מסתברא.

שאלה. מי שעניי חייב לו חוב, וביום הפורים מחל לו חובו, או שילם את חובותיו בחנות וכי"ב, האם קיים בזה מצות מתנות לאביונים.

תשובה. דעת הפוסקים דאינו יוצא ביון שעתה לא קיבל העני מידו כלום.

בשאלה זו דנו כמה פוסקים וכולם העלו דאינו יוצא, דמצות מתנות לאביונים היינו שיתן להעני מתנה ביום הפורים ובוה לא נתן לו כלום. ועי' גם בשו"ת תורת ש"י (סי' ט). וע"ע בשו"ת משנה הלכות (ח"א סי' תקנ"ב) ובשו"ת בית אב"י (ח"ד סי' סב). ועי' גם בשו"ת באר שרים (ח"ב סי' כ"ג אות י' וה"ג סי' נ"ג אות ה') שמביא ראי' מדברי הפמ"ג דס"ל דאינו יוצא. וכ"פ הגר"ש איוערבאך זצ"ל (מעדני שלמה עמ' ק"כ) והגר"ש אלישיב שליט"א (באורח צדקה שם).

ובשו"ת שרגא המאיר (ח"ח סי' מ"ט) ובחזון עובדיה (פורים עמ' קע) רצו מתחילה לתלות שאלה זו במחלוקת הראשונים, דלפי דעת התוס' בקידושין (יט). המחילה לא היא הקנאה, אלא היא כסילוק שעבוד בעלמא, וכ"כ בתשו' הרשב"א (סי' אלף לג), הכא נמי לא מהני מחילת חוב במקום מצות מתנ"א. אבל לדעת הריטב"א (קידושין טו). דמחילה היא הקנאה, י"ל שאף כאן הוי כהקנה לו את חובו ויוצא יד"ח מתנות לאביונים, וע"ע מחנה אפרים (הל' זכיה מהפקר סי' י"א), שו"ת אמרי בינה (ח"מ דיני דיינים סי' כ') אות ב') ובשו"ת מהרש"ם (ח"ה סי' כ"ב). אך שוב דחו ראי' זו שאפילו למ"ד דמחילה הוי הקנאה, כיון שסוף סוף לא קיבל העני לידו כלום לשמחת הפורים, אינו יוצא בזה ידי חובת מתנות לאביונים, תדע דקיי"ל שהמקדש במלוה אפילו אמר במחילת מלוה אינה מקודשת דלאו מידי יהיב לה, ע"ש בחו"ע עוד.

פ ר פ ר א ו ת

"קולא שאין הציבור יכולין לעמוד בה..."

מספר נכד אחיו של הגר"ש איוערבאך זצ"ל, לפני שנים דיברו ר' שלמה זלמן וסבי זצ"ל בעניין קריאת פרשת "זכור" לפני פורים. ר' שלמה זלמן אמר שלכאורה, יש לו ראייה שגם מי שלא שמע מלה או שתיים בקריאת פרשה זו, בכל זאת יצא ידי חובה. שהרי כתבו הפוסקים (מג"א סי' תרפ"ה סק"א) שמי שלא שמע פרשת זכור, יכול לצאת ידי חובת המצוה גם בשמיעת פרשת ויבוא עמלק שקוראים בפורים – אף שאין אלה אותן מלים ממש. משמע שהעיקר הוא שישמע את ענין זכירת מעשה עמלק [וכן נכתב בהליכות שלמה א, פ"ח סי"ב]. אמר לו סבי [אחיו של הגר"ש] בהתפעלות, שכדאי לפרסם חידוש הלכתי זה כדי להרגיע מעט את הבריות... הציבור נכנס למתחמים שמא לא ישמעו מלה אחת ולא יצאו ידי חובה. ר' שלמה זלמן שהיביר מקרוב את "העולם" הנוטה להחמרות יתרות, נענה ואמר בבת צחוק על שפתיו: "אני חושש שזו תהיה קולא גדולה מדי שאין הציבור יכול לעמוד בה..."

מתוך ספר תולדות הגר"ש א' אורו של עולם עמ' 241

שע"ת בשם שו"ת זרע יעקב (סי' י"א), שו"ת מי יהודה (סי' פ"ו), בן איש חי (פר' תצוה אות טו). וראה מועדים וחגים (ח"ו סי' ק"ז) דכן הוא עפ"י המהרש"א מגילה ז': דמתנות לאביונים צריך שיעור טפי ממשלוח מנות, וכן מדברי השאלות ויקהל פ"ו דבעינן מתנה חשובה. ומסכת הכה"ח (סק"ז) דראוי לחוש לדברי המתמירים. וראה בחו"ע (פורים עמ' קס"ז) שכתב דירא שמים יתן בעין יפה ובסבר פנים יפות, ושכרו אתו מן השמים. והגר"ש אלישיב שליט"א כתב בזה בתשובה [נדפס בס' באורח צדקה עמ' שמ"ז] ונראה דצריך שיעור תנינה חשובה שלא יאה בושה לעני לקבלה, וגם שיהא שמה בזה, ושיאה עליה שם "מתנה", ולכן בזמננו לא סגי בשיעור פרוטה או ג' ביצים בזה, אלא צריך מתנה חשובה, עכ"ל. [והוא שם שבשנת תשס"ב הורה הגריש"א דצריך לתת לכל אביון בערך 50 שקל, וכע"ז ראינו בשלמי מועד שהגרשו"א זצ"ל אמר פעם לשואל שלצאת המצוה בהידור השיעור הוא כ-50 שקל, והר"ז ממש שני נביאים המתנבאים בסגנון אחד, ומ"מ א"א להביא ראי' משם כ"כ דכפי הנראה מלשונו שזה תלוי לפי עשירותו ע"ש]. עכ"ד. וכנראה שהטעם הוא כמו שהבאנו בתשובה הקודמת מהריטב"א ועוד דטעם מצות מתנות לאביונים מצד מצות שמה ביום הפורים, וכיום אין מי שימשה בפרוטה, ולכן צריך שיעור מתנה חשובה.

שאלה. האם ניתן לצאת מצות מתנות לאביונים ב'טשעק'.

תשובה. מכיון שאם ירצה ויכול לקבל תמורתו בו ביום משכנו וכדו' וגם יכול לקנות בזה בחנות, שפיר מיקרי תנינה. ולכן אף שהיא טשעק דחיי ויצאים בה. ולכן גם אם הטשעק הוא על שם מוסד צדקה – טשעק סגור – ג"כ נראה דיוצא בה כיון דיכול להחליפו, אמנם צריך שישאר בה שיעור מתנה חוץ ממה שניכה לו החלפן, וכן הדין לגבי וואטשער"ס.

נראה פשוט דיוצאין יד"ח מצות מתנות לאביונים בהמחאת בנק הנקרא טשעק, שהרי אפשר להשתמש בה בחנות, וגם אפשר להחליפן אצל חלפנים. ועי' גם בשו"ת משנה הלכות (ח"ו סי' ק"ב) שכתב בזה לשואל שהסתפק בזה, וז"ל, ומקום הספק דאע"פ ששה כסף ואפשר לשלם בזה מ"מ אפשר לבטלו וממילא לא ישווה ולכן גם עכשיו אינו יוצא בו וגם ע"פ אינו כסף בזה, לפענ"ד לא כיון בזה יפה דודאי כיון דעכשיו נתן לו מתנה גמורה מוקדמין ליה אחוקתו דכמו שנתן לו כן יהיה ולא חיישינן דיבטל להבא. וכן השיב הגר"ש איוערבאך זצ"ל (מעדני שלמה עמ' ק"כ) והליכות שלמה עמ' שמ"ב, וע"ע שלמי מועד עמ' ר"פ, וצ"ע) דיוצאין ידי חובת מתנות לאביונים בנתינת המחאת בנק, ואין חילוק בין אם הגיע כבר זמן פרעונו אם לאו, וכן אם הבנק פתוח עדיין ביום ביום או לאו, אלא כל שאם ירצה ויכול לקבל תמורתו בו ביום משכנו או מבעל החנות וכדו', שפיר מיקרי תנינה, עכ"ד.

וכן השיב הגר"ש אלישיב שליט"א (באורח צדקה עמ' שמ"ז): יכולים לתת מתנות לאביונים בצ"ק אפילו שזה דחוי, כיון שיכולים לקנות עם זה בחנות. וכע"ז השיב בעל שבת הלוי שליט"א (שם עמ' סס"ג): שיק שיכולים לקנות בו מאכל ומשתה לפורים כהלכות מתנות עניים דבר פשוט שהוא יוצא. וע"ש שנשאל השב"ח במי שיש תחת ידו צ"ק של מישוה אחר באופן שאין לנו בירור שיש לו כסף בבנק, האם ניתן לקיים בצ"ק כזה מצות מתנות לאביונים, והשיב דאם אמר לעני שאם אין כסף בבנק, הוא הנותן ישלים לו החסר בודאי יוצא.

וכן לענין לצאת יד"ח ע"י כרטיס אשראי, אשר בהוראה טלפונית נותנים את מספר הכרטיס וסכום התרומה, השיב בעל השב"ח דמסתברא דיוצאים בזה הוא סוף סוף מגיע לעני בגידיה דיליה.

שאלה. מי שרוצה ליתן מתנות לאביונים לעני מסויים אך לא מצאו ביום הפורים או שהוא בעיר אחרת, האם יוצא גם במה שמזכה לו המעות ע"י אחר.

תשובה. [א]. יכול לזכות לעני את הכסף על ידי שליח ביום הפורים, ויודיע לו כמה כסף יש אצלו עבורו, ויוצא בזה ידי חובת מתנות לאביונים.

[ב]. ואם נותנם לגבאי צדקה, הואיל והגבאים הם יד עניים, הרי הנותן להם כמו שנתן לעני בו ביום, ואף זיכוי ע"י אחר אין צריך, אלא חייבים להודיע בפורים לכל עני כמה כסף יש לו אצלם.

[ג]. אך באופן שנותנים את הכסף לגבאים קודם פורים והמעות הם פיקדון ביד הגבאים וברשות הבעלים, צריך זיכוי ע"י אחר ליתנו לעניים.

בשו"ע סי' תרצ"ד סעי' ד' במקום שאין עניים יכול לעכב מעות פורים שלו לעצמו ונותנם במקום שירצה. וכתב בס' חמדת אריה (סופ"ח) דמ"מ אם מכיר איזה עני חשוב יכול לזכותו לו ביום הפורים וע"כ קיים מצות מתנות לאביונים בפורים. וכן מבואר בשו"ת מהר"י אסאד (סי' ר"ז סוד"ה ועתה) דהמזכה לעני בפורים יצא, דזכין לאדם שלא בפניו וכאלו הווכה הוא שליח לקבלה של האביון המקבל. וכן מבואר בשו"ת שיה יצחק (סי' שע"ט) בשם בעל יריעות שלמה. ועי' עוד בשו"ת חלקת השדה (הנדמ"ח בשו"ת פרי השדה ח"ד סי' ד').

אולם בשו"ת התעוררות תשובה (ח"ג סי' מ"ו) כתב דלא יצא בזה כיון דעיקר טעם מתנות לאביונים הוא שיהיה להם במה לשמוח בפורים, ובוה שויכה לו ע"י אחר ונתון לו